

Originalni naučni članak**UDK 351.74/.75(497)****FILOZOFESKE OSNOVE BEZBEDONOSNIH IZAZOVA
ZAPADNOG BALKANA****Doc. dr Ilija Kajtez**

načelnik Katedre društvenih nauka u Vojnoj akademiji u Beogradu

Doc. dr Dragan Gostović

profesor u Vojnoj akademiji u Beogradu

Rezime

Imamo dva naizgled dijametralno suprotna procesa, nalet brzih društvenih promena, procese integracije i planetarnog povezivanja i ljudski um koji ne može često da spozna, a još manje da prihvati ubrzane, radikalne i korenite promene svih odnosa u svetu. Opređenije je zemalja zapadnog Balkana da se integrišu u brojne međunarodne asocijacije. Međutim, ove države na tome dugom putu integracije moraju da ispune mnoge uslove, prođu složen proces ekonomskog, političkog, normativno-pravnog i vojnog preobražaja čiji je cilj da ih dovede do prihvatanja društvenih normi i standarda zapadne Evrope. Smatra se da bez reforme sektora bezbednosti nije moguća politička normalizacija postkonfliktnih društava zapadnog Balkana. Reforma sektora bezbednosti se koristi kao oznaka za prilagođavanje sistema bezbednosti i vojske na nove globalne i regionalne okolnosti. Iskustva posle prestanka Hladnog rata pokazuju da jedino stabilna i prosperitetna društva sa demokratskim poretom mogu, zajedno sa susedima i partnerima, da dostignu i održe dovoljnu bezbednost. Zapadni Balkan u procesu globalizacije mora biti što pre uključen u vrednosni i politički sistem Evrope jer on tu geografski, duhovno i ekonomski pripada.

Ključne reči: *bezbednost, zapadni Balkan, reforma sektora bezbednosti, globalizacija, integracija*

Abstract

We have two, seemingly diametrically opposite processes; epoch of rapid social changes, integration processes and global connection, and on the other hand, individual habits and human mind that very often cannot comprehend, and let alone accept rapid, radical, complete changes in all existing relations in the world. All western Balkan countries' orientation is towards integration in numerous international associations. However, these countries on the long path of integration have to fulfill many conditions. They have to go through a very complex process of economic, political, normative-legal and military transformation, whose objective is to lead them to the acceptance of the social norms and standards of the Western Europe. It is believed that without the security sector reform, it's impossible to achieve

political normalization of the postconflict western Balkan societies. Security sector reform has been used as a sign of security system and Armed Forces adjustment to new global and regional circumstances. Experiences after the end of the Cold war show that only stable and prosperous societies, with democratic political systems can achieve and maintain the necessary security, side by side with their neighbors and partners. It is urgent that in the globalization process, the western Balkan should be involved in the values and political system of Europe, where it rightfully belongs in terms of geography, spirit and economy.

Key words: *security, Western Balkan, security sector reform, globalization, integration*

1. Čovjek i svet u susretu sa planetarnim promenama

Savremeni svet je postao mesto zanimljivog i opasnog življenja, mnogih izazova i propuštenih šansi, dosad neslućene socijalne dinamike, brzih i radikalnih promena, višestrukih rizika i užasnih, nuklearnih pretnji o kojima stariji nisu mogli ni da sanjaju. Šta u takvom svetu planetarnih izazova, uzleta, nada i opasnosti da rade pojedinac, njegova porodica, socijalna organizacija, društvena grupa, jedna država, regionalna društva ili čovečanstvo? Da li tu brzinu promena i taj istorijski zamah, čovek kao relativno otvoreno biće, spremno na izvesne novosti i adaptaciju, može uspešno da prati i podnese ili u njemu nužno prevladava druga strana koja se opire bilo kakvoj ekstremnoj promeni i teži da sve odnose: lične, porodične, profesionalne, religijske, nacionalne i društvene zadrži i sačuva, ovekoveči i konzervira prema dosad prihvaćenim pravilima i običajima ponašanja. Sklonost cementiranju postojećih društvenih odnosa pogotovo se manifestuje kada je reč o trajnim institucijama i istorijskim tvorevinama, koje po samoj svojoj prirodi teže jednoj stabilnosti, tradiciji, okoštalosti, jer je dugotrajnost njihov zaštitni znak i vrednost.

Dakle, imamo dva naizgled dijametralno suprotna procesa, nalet brzih društvenih promena, procese integracije i planetarnog povezivanja i ljudski um koji ne može često da spozna, a još manje da prihvati ubrzane, radikalne i korenite promene svih odnosa u svetu. Treba imati na umu da je moć ljudske adaptacije u vremenu ograničena, jer prilagođavanje traži od ljudi stalni napor i spremnost na usavršavanje. Kada su u pitanju ugroženi interesi pojedinih društvenih grupa i institucija, koje društvenom dinamikom gube svoje pozicije i statuse, otpori promenama su od strane njihovih članova očekivani. Poznato je kroz istoriju ljudskog roda da su najveća smetnja promeni društva upravo privilegovani slojevi starog sistema, koji u svojim rukama drže najviše bogatstva, moći i ugleda, a kojima sa svakom neželjenom promenom izmiču poluge vlasti i dominacije. Pogotovo su ti otpori novom veliki u društvima i sistemima gde je nasleđen mentalni sklop revolucionarnog voluntarizma, u državama koje su dugo bile totalitarne, militarizovane i jednopartijske, sa odsustvom demokratske tradicije i slobodnih izbora, kao i nepostojanjem tržišta ideja, kapitala, roba i radne snage. Ideologija ovakvih zatvorenih društava je decenijama opstajala na vlasti, na osnovu monopola jedne partije na istinu.

Državni aparat je imao veliki strah od bilo kakve spoljne konkurencije drugih ideja i pogleda na svet i počivao je na organizaciji društva čiji je jedan deo bio anagažovan na izmišljanju opasnosti, protivnika i neprijatelja. Takvo nasleđe sigurno da nije povoljno tlo za regionalno povezivanje, svetske integracije i planetarnu globalizaciju.

Zemlje u tranziciji imaju mnogo problema, ali jedna od najkrupnijih kočnica procesu saradnje među narodima jeste izgrađen i nasleđen sistem vrednosti i institucija, koji je opstajao na ideološkoj isključivosti, monopolu jedne partije i suprotstavljanju demokratskim idejama. Treba imati na umu da su osnovna uporišta ovih monističkih ideja i pogleda na svet bila u partijskim, državnim, vojnim, policijskim, informativnim i vaspitnim institucijama koje su sve činile jedan povezani ideologizovani sistem i istorijski poredak iznikao na suprotstavljanju idejama liberalnog kapitalizma. Takva su bila sva društva zapadnog Balkana. Kada govorimo o otporima integracijama i povezivanju, bitno je uočiti da su se neki društveni slojevi zemalja zapadnog Balkana enormno obogatili i stekli pozicije moći i ugleda zahvaljujući, pre svega, ratnim sukobima i da njima nikakva vladavina prava i zakona, otvorenost društva i saradnja sa drugima ne odgovara. Ti slojevi su brana svakoj reformi društva i civilnoj kontroli sektora bezbednosti i odbrane. Nada se mora polagati u vladavinu slobodnog tržišta i primenu prava i zakona koji će na jedan sistematičan način lomiti otpor svih ratno-profiteerskih slojeva i militantnih elita. Otvaranja društava zapadnog Balkana prema Evropi i svetu će ovaj proces ubrzati i učiniti ga delotvornim. Čini se da društva zapadnog Balkana nemaju dovoljno snage da sama izađu na kraj sa svim neželjenim posledica ratnih sukoba, te je pomoć demokratskih snaga sveta poželjna i dobrodošla.

2. Bezbednosni izazovi zapadnog Balkana

Svet se intenzivno, nepovratno i nezaustavljivo kreće procesima globalizacije i sve veće međuzavisnosti i u dobri i u zlu. Savremeni svet je, dakle, ime za saradnju ali i za mnoge sukobe. Postavlja se pitanje šta narodi zapadnog Balkana treba da čine u svetu novih izazova i istorijskih šansi? Odgovor zemalja Balkana na izazove globalizacije ne sme biti da nacionalnu kulturu treba konzervirati, a od zajednice napraviti geto-državu jer: "...adaptacija... predstavlja i nasušnu potrebu vlastitog društva, način preuzimanja superiornih civilizacijskih tekovina... ". Narodima Balkana vreme nije saveznik. Ubrzano prilagođavanje malih država novom svetskom poretku postaje imperativ njihovog opstanka i razvoja, jer danas nije moguć izolovan život ni najvećim nacijama sveta⁷⁶. Politička globalizacija sveta znači da je sve širi krug odnosa: ekonomskih i ekoloških, vojnih i bezbednosnih, koji više ne mogu da se uređuju isključivo unutar samih država. Savremeni svet nije mesto izolovanih naroda, neopredeljenih vojski i neodlučnih politika. Svaki narod mora u skladu sa svojim interesima da se opredeli, odredi i zauzme odgovarajuće

⁷⁶ Pečujlić, M., Globalizacija, Beograd, 2002, str. 22.

mesto u globalnom prostoru. Međutim, izbor malih naroda nije potpuno slobodan i vrednosno neutralan, jer je njihov izbor dozvoljena nužnost.

Treći svet je socijalno tlo obeleženo teškom istorijom, siromaštvom, erupcijom socijalnih, etničkih i verskih konflikata. Političke elite u zemljama zapadnog Balkana su reagovala na teške izazove tranzicije i ekonomske krize pre svega na etnički način što je proizvelo ekstremne, represivne vojne mere i neadekvatne odgovore, nacionalizam i uspon lokalnih vođa. Eksplozija nacionalnih i verskih sukoba lako prerasta u lokalne ratove praćene masovnim nasiljem i genocidom⁷⁷. Treba naglasiti da su neka društva trećeg sveta neuspešna u globalizaciji jer su izložena prejakim izazovima i radikalnim spoljnim pritiscima. Mislimo da su zemlje zapadnog Balkana, pored promašaja u svojoj politici, u značajnoj meri i žrtve izostale preventivne brige svetske zajednice. Šta države Balkana da rade, razapete između zahteva globalizacije i geopolitike? "Plodotvoran odgovor...pretpostavlja vrhunac stvaralaštva lokalnih elita, čiji početni akt jeste temeljna demokratizacija društva. Jedino tako se može povećati kredibilitet zemlje olakšati savezništva na globalnoj areni...otvoriti prostor za povoljne opcije adaptacije, koja...čuva interes vlastitog društva, njegov identitet. "⁷⁸ Nažalost, društva zapadnog Balkana su bila "...obrazac negativne integracije... slučaj sukoba... ekstremnih geostrateških zahteva... i ekstremizma lokalnih elita. Na preteške izazove globalizacije... pružan je... poguban odgovor..."⁷⁹. Veliki civilizacijski izazovi pred narodima traže odlučne, mudre i akcije i uspešnu adaptaciju globalnom poretku.

Evropa se ujedinjuje na svakom planu i ona je stvorila zajedničko tržište, valutu i nadnacionalne političke institucije: Parlament i Vladu⁸⁰. Evropska unija, kao politička i ekonomska integracija, Mاستrihtskim ugovorom postavila je temelje svog delovanja i na bezbednosnom planu. Opređenje je zemalja zapadnog Balkana da se integrišu u brojne međunarodne asocijacije. Međutim, ove države na tome dugom putu integracije moraju da ispune mnoge uslove, prođu složen proces ekonomskog, političkog, normativno-pravnog i vojnog preobražaja čiji je cilj da ih dovede do prihvatanja društvenih normi i standarda zapadne Evrope. Ove zemlje moraju da obezbede demokratsku (civilnu) kontrolu vojske i tehničku modernizaciju i vojno-doktrinarno prilagođavanje svojih armija standardima NATO-a. Razvoj civilno-vojnih odnosa u zemljama u tranziciji je dugotrajan proces i prate ga mnoge poteškoće jer "...problem ostvarivanja civilne kontrole vojske opterećen je značajnim

⁷⁷ Gurr, T. R., *Ethnic Warfare on the Wane*, Foreign Affairs, May-June 2000.

⁷⁸ Pečujlić, M., *Globalizacija*, Beograd, 2002, str. 162.

⁷⁹ Pečujlić, M., *Drama socijalizma*, Prosveta, Beograd, Jugart, Zagreb, 1998.

⁸⁰ A. De. Benoist: *What is Sovereignty*, Foreign Policy, Spring 2000; G. Sorensen: *Sovereignty: Change and Continuity in a Fundamental Institution*, in *Political Studies*, XLVII, 1999.

nedemokratskim nasleđem i nižim oblicima političke kulture..."⁸¹. U meri društvenih promena zahtevaju se i promene psihološke i kulturološke prirode unutar vojske, a to je težak proces.

Smatra se da bez reforme sektora bezbednosti⁸² nije moguća politička normalizacija postkonfliktnih društava zapadnog Balkana⁸³. Reforma sektora bezbednosti se koristi kao oznaka za prilagođavanje sistema bezbednosti i vojske na nove globalne i regionalne okolnosti. "...Ukidanjem bipolarne podele sveta... menjaju se, ujedno, i bezbednosni izazovi, rizici i pretnje. Težište se sa vojnih rizika i pretnji postepeno prenosi na nevojne rizike i pretnje... a potom i nameni oružanih snaga..."⁸⁴ Pojam "reforma sektora bezbednosti" posredno je izveden iz antropocentrične evolucije shvatanja bezbednosti na osnovu koje je u njen centar stigao pojedinac (građanin) da bi on postao svrha i smisao bezbednosti društva i zato "...pojedinačna bezbednost mora da obrazuje jezgro...svakog...međunarodnog sporazuma saradnje u bezbednosti..."⁸⁵

Bivše socijalističke zemlje su prihvatile vrednosni uzor društava zapadne Evrope i zato je za njih i bio ponuđen model bezbednosne integracije kroz širenje NATO-a i kroz saradnju u Programu "Partnerstvo za mir". Koje sve prepreke stoje na putu državama zapadnog Balkana da bi stigle do integracija i posebno deljenja zajedničkih vrednosti liberalne demokratije Zapada? U zemljama u tranziciji oružane snage su dugo imale jak uticaj u društvu, te je bilo potrebno prvo da se izvrši demilitarizacija društva. "To je...nalagalo sistematsku depolitizaciju i dezideologizaciju vojske, policije i tajnih službi... zatim...potraga za efikasnim, ekonomski snošljivim i kontrolisanim sistemom regionalne bezbednosti."⁸⁶

Bezbednost se sve više shvata i iskazuje kao krajnji proizvod udruženih dejstava ekonomskih, socijalnih, demografskih, političkih,

⁸¹ Mladenović, M., Civilna kontrola i "depolitizacija" vojske u savremenim političkim sistemima, u: Vasović V. i Pavlović V., Postkomunizam i demokratske promene, Beograd, 2002, str. 507.

⁸² Forster, A., West Looking East: Civil-Military Relations Policy Transfer in Central and Eastern Europe, in: Security Sector Reform and Democracy in Transitional Societies, Hans Born, Marina Kaparini, Philipp Fluri (eds), Nomos, Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2002, p.27.

⁸³ "Reforma sektora bezbednosti podrazumeva: promenu u mišljenju i praktikovanju bezbednosti; promena u konstitucionalnim i institucionalnim aranžmanima; uspostavljanje civilne kontrole nad oružanim snagama; reforma oružanih snaga i razni oblici međunarodne bezbednosne saradnje i integracije". Jurgen Kuhlmann, Jean Callaghan (eds), Military and Society in 21st Century Europe, George C. Marshall European Centar for Security Studies, Garmisch-Partenkirchen, 2000.

⁸⁴ Hadžić, M., Dimenzije reforme sektora bezbednosti, Vojno delo br. 1/2004, Beograd, str. 11.

⁸⁵ Koen R. i Mihalka M., Saradnja u bezbednosti, Rasprave Centra Džordž Maršal br. 3, Beograd, 2005, str. 2.

⁸⁶ Hadžić, M., Isto.

kulturnih, ekoloških i vojnih obeležja neke države, regiona ili globalne zajednice. Zato za postizanje pojedinačne, zajedničke ili kolektivne bezbednosti više nije dovoljno samo imati brojnu i jaku vojsku. Iskustva posle prestanka Hladnog rata pokazuju da jedino stabilna, perspektivna i prosperitetna društva sa demokratskim poretkom mogu, zajedno sa susedima i partnerima, da dostignu i održe dovoljnu bezbednost. Ubrzano se smanjuju granice unutrašnje i spoljašnje bezbednosti društva, naime unutrašnje stanje i ukupne moći date države određuju, u krajnjem stepen njene spoljašnje bezbednosti i obrnuto. Pojedinačna (ljudska) bezbednost stoji u centru svakog realnog međunarodnog bezbednosnog sistema izgrađenog na liberalno-demokratskim idealima. Zaštita i unapređenje osnovnih sloboda mora biti nukleus iz koga proizlaze svi ostali oblici bezbednosti. Dr Bil Mek Svini tvrdi da: "Suprotno ortodoksnom gledištu... bezbednost mora imati smisla na osnovnom nivou pojedinačnog ljudskog bića, da bi imala smisla na međunarodnom nivou"⁸⁷. Globalizacija znači da nije moguće izolovano postići bezbednost države, jer rizici postaju zajednički, a bezbednost je sve manje deljiva geografski i sadržinski te je neophodno udruženo otklanjanje bezbednosnih izazova, rizika i pretnji. Narušavanje bezbednosti pojedinca u jednoj državi, od strane spoljnih ili češće unutrašnjih snaga, danas znači da drugi narodi i njihove vlade osećaju da time njihova sopstvena bezbednost slabi. Neki autori to nazivaju "globalizacija brige". Sistem saradnje u bezbednosti je aktivan, zato zemlje koje brinu za sopstvenu bezbednost moraju biti spremne da učestvuju u zajedničkoj diplomatiji, ekonomiji i vojnoj akciji izvan njihovog zajedničkog prostora, koje mogu da ugroze društvene vrednosti. Saglasno tome, Arnold Wolfers bezbednost definiše kao slobodu primene određenih vrednosti, odnosno kao "odsustvo pretnje stečenim vrednostima"⁸⁸.

Pored napred rečenog, smatramo vrlo bitnim da se izvrši jedna unutrašnja bezbednosna reorganizacija postkonfliktnih država, uz paralelno i čvrsto povezivanje sa bezbednosnim strukturama susednih zemalja i evroatlantskih integracija. Svaka od ovih država u tranziciji treba da osigura kvalitetnu i pouzdanu koordinaciju poslova u okviru sektora bezbednosti, gde bi se na jednoj funkcionalnoj osnovi uskladile i stavile pod demokratsko-civilnu kontrolu sve do sada osamostaljene, međusobno zatvorene, izolovane i nedovoljno efikasne institucije. Dakle, potrebno je organizaciono, kadrovski, tehničko-tehnološki i stručno usmeriti sve raspoložive snage, sredstva, naučne potencijale, profesionalna iskustva i informacije koji se bave bilo kojim aspektom zaštite društva radi izbegavanja nepotrebnog preklapanja u delovanju i nadležnostima. Nužna je bliska saradnja i usklađeno delovanje brojnih subjekata kao što su granična služba, vojska, policija, ekološke organizacije, vatrogasne

⁸⁷ McSweeney B., *Security, Identity and Interests, A Sociology of International Relations*, Cambridge: Cambridge University Press, 1999.

⁸⁸ Wolfers, A., 'National Security' as an Ambiguous Symbol, *Political Science Quarterly*, Vol. 67, No 4, Dec. 1952, str. 485.

jedinice, sve bezbedonosne institucije države, sektor za međunarodnu saradnju u bezbednosti, svi instituti bezbednosti (vojni, policijski i civilni), svi nivoi školovanja specijalista za odbranu države i zaštitu ljudi, kao i sve profesionalne organizacije koje se bave zaštitom ljudskih prava, životne sredine i svih kulturnih vrednosti društva. Na taj način bi se lakše izvršila preko potrebna unutrašnja modernizacija i racionalizacija, unapredila efikasnost i izbegla nepotrebna tajnovitost i parcijalnost delovanja, otklonile međusobne sujete i nepoverenje onih struktura koje se nalaze na jedinstvenom zadatku odbrane ljudskih prava, države, društva i međunarodnog poretka. Reformisani sektor bezbednosti sa svim ljudskim, naučnim, tehničkim potencijalom, politikom pune saradnje sa drugim državama i međunarodnim organizacijama bio bi vrlo moćna i gotovo nepremostiva prepreka za sve oblike terorizma i destrukcije. Nacionalni centri bezbednosti bi razmenjivali korisne informacije, bili uvezani u jedan moćan sistem sveukupne odbrane država, jer to je imperativ vremena. Organizovani međunarodni terorizam i kriminal nameću potrebu za efikasnom međusobnom saradnjom zainteresovanih zemalja.

Samo koordinisana i efikasna politika odbrane svih segmenata društva omogućava delotvorne odgovore na savremene rizike i pretnje. Uspešna odbrana od terorizma zahteva da državni sektori bezbednosti uvek moraju da idu korak ispred u svojoj politici saradnje, organizaciji, tehnici, tehnologiji, razmeni informacija, naučnim i umnim naporima u odnosu na moćne i međunarodno povezane sile destrukcije. Koen tvrdi: " ...nacije koje formiraju sistem saradnje u bezbednosti moraju biti povezane po svim elementima mreže bezbednosti. Oni uključuju: bliske i neprekidne političke konsultacije...blisko poravnate spoljne i bezbednosne politike...integrisane ili višenacionale vojne formacije...Saradnja u bezbednosti će takođe obuhvatati blisku saradnju između članica u suprotstavljanju zajedničkim pretnjama kao što su terorizam, organizovani kriminal, ilegalna imigracija, droga, zagađenje i združeno planiranje i delovanje u slučajevima prirodnih ili od čoveka izazvanih katastrofa itd..."⁸⁹. Saradnja u bezbednosti podiže efikasnost odbrane od terorizma. Država ima skoncentrisanu najveću moć i silu u svojim rukama, ali je ona često puta sinonim za tromost, birokratizovanost, neefikasnost i potkupljivost, pogotovo u onim zemljama koje su još uvek u velikoj meri pod uticajem nekih kolektivnih vrednosti, navika i načina ponašanja. Savremene opasnosti sveta traže od svih država neprekidan rad na usavršavanju sektora odbrane, stalnu i stvaralačku adaptaciju na mnoge izazove, rizike i pretnje. Države u tranziciji u tom bespoštednom nadmetanju ne smeju, zbog nemoći brze adaptacije novim uslovima, da zaostaju za akcijama organizovanog kriminala i terorizma jer posledice po te države, okolne zemlje i ostali svet mogu biti katastrofalne.

Kako će biti praktikovana bezbednost u jednom društvu zavisi od sprege mnogih činilaca - ekonomske moći, političkog poretka, socijalnog

⁸⁹ Koen R. i Mihalka M., Saradnja u bezbednosti, Rasprave Centra Džordž Maršal br. 3, Beograd, 2005, str. 10-12.

bića, istorijskog nasleđa i geopolitike⁹⁰, geostrateške pozicije, vrste bezbednosnih izazova, rizika i pretnji. Ako se apstrahuju konkretne razlike, lako se uočava da u državama zapadnog Balkana još dominira mišljenje da je država glavni zaštićeni objekat, a da su jaka vojska i policija glavni garant bezbednosti. Ovo počiva na primatu kolektivnih (državnih, nacionalnih, verskih) nad individualnim vrednostima, interesima i ciljevima. Narodi Balkana još rešavaju istorijska pitanja i zato su oni postali stalni zavisnici od spoljnih faktora - ranije velikih sila a sada SAD, EU i NATO, tim više jer je reč o slabim, nedovršenim i nedemokratskim državnim tvorevinama koje još uvek ne mogu da postignu dovoljne i autonomne - ekonomske, političke, socijalne, nacionalne i bezbednosne kapacitete za svoj opstanak i prosperitet. Zato, da bi se promenio odnos prema fenomenu bezbednosti, sfera bezbednosti i oružane snage treba da se reformišu i na drugačiji način urede, iako je u formalno-pravnom smislu dosta toga već urađeno. Normativno preuređenje sektora bezbednosti u državama zapadnog Balkana treba da bude naglašeno stavljanjem vojske pod demokratsku civilnu kontrolu⁹¹, a ona je moguća demokratskom, pluralnom društvu i pravnoj državi.

3. Zapadni Balkan na raskršću – kuda i kako dalje

Neosporno je da se zemlje zapadnog Balkana nalaze pred zadatkom da se definiše nova strategija bezbednosti prema nastalim promenama i da se oružanim snagama odrede novi ciljevi, zadaci i način njihove upotrebe. U ovim državama početkom XXI veka stekli su se uslovi za reformu oružanih snaga jer je radikalno izmenjena mapa rizika evroatlantske i svetske zajednice, pogotovo posle terorističkih udara na SAD (2001) i Španiju (2004). Države zapadnog Balkana početno rešavaju reformu svojih oružanih snaga a to se ogleda u sledećem zadacima: da trajno potčine oružane snage legalnim civilnim vlastima; da ih prilagode ekonomskim i socijalnim mogućnostima i bezbednosnim potrebama svog društva; da ih osposobe za efikasno otklanjanje novih bezbednosnih izazova, rizika i pretnji. Radi se o složenom, skupom i dugotrajnom procesu koji nosi sa sobom mnogo prepreka kao što su ekonomska iscrpljenost zemalja i nedovoljni reformski kapaciteti društava.

Treba imati u vidu i da je premeštanjem strateškog težišta SAD, EU i NATO u evroazijski centar opao njihov interes za zapadni Balkan. O čemu treba da vode računa zemlje zapadnog Balkana? One ne mogu da zaustave ili izbegnu globalizaciju i njoj svojstvenu totalitarizaciju bezbednosnih izazova, rizika i pretnji. To im generalno nalaže da učestvuju

⁹⁰ "Moderna geopolitika bi...mogla biti opisana kao ukidanje (prevazilaženje) fizičkih granica protokom tehnologije, bogatstva i ideologije." Peter H. Liotta, *The Geopolitics of the Balkans: Outcomes and Possibilities* New Balkan Politics, *Journal of politics*, vol. 8, Skopje, 2003, p.107.

⁹¹ Cottey, A., Edmunds T., Forster A., (eds), *Democratic Control of the Military in Postcommunist Europe, Guarding the Guards*, Palgrave Publishers Ltd, 2002.

u bezbednosnoj integraciji i saradnji, iako su bile, a skoro sigurno će i ostati, ipak samo objekti globalizacije. Jednostavno rečeno, njih će nezavisno od njihove volje, direktno stizati negativne, a mnogo manje pozitivne posledice globalizacije. Odatle one imaju zadatak da sebi smanje štete i da pribave eventualne koristi od nezaustavljivog procesa globalizacije. Učešće ovih zemalja u zajedničkim vojnim aktivnostima očuvanja mira u svetu kao i ubrzane bezbednosne i ekonomske integracije i nivoi saradnje sa Zapadom imati samo pozitivne efekte na izvesnost i ubrzanje procesa pridruživanja ovih zemalja evroatlantskim asocijacijama, što je njihov strategijski nacionalni cilj. Neosporno je da će stizanjem u NATO preko "Partnerstva za mir", zemlje zapadnog Balkana uvećati svoje bezbednosne kapacitete, ali će i dalje njihova bezbednost biti izložena snažnom dejstvu lokalnih izazova, rizika i pretnji. Odatle je i njihov važan zadatak da osmisle međusobnu bezbednosnu saradnju, jer je reč o bezbednosno zapuštenom regionu koji nije uspeo da stvori svoje mehanizme, procedure i instrumente za postizanje adekvatne bezbednosti.

U kakvom svetu mi živimo? Etičkom, hrišćanskom, svetu ljubavi i praštanja? "Mi već živimo u društvu lišenom i poslednjih mrvica sećanja na hrišćanske vrednosti i norme - društvu koje se izrodilo u muzej strave i užasa."⁹² S obzirom da je XX vek ispoljio vrhunac ratnog pustošenja, sa pojavom novih oblika zverstva među ljudima i narodima, podsticanih sve ubojitijim pronalascima u tehnici naoružanja, budućnost je vrlo neizvesna. Savest čoveka i ljudskog roda su stavljeni kao nikad do sada pred apokaliptičku probu. Dosadašnja istorija čoveka nas je izlečila od iluzije i vere u harmonični svetski poredak i 'srećni kraj istorije'.

Mi ne živimo u idealnom, mirnom i izmišljenom svetu nego realnom, stvarnom i često surovom, tako da se svaka zajednica mora neprekidno vrlo ozbiljno i predano brinuti o svojoj bezbednosti. U današnjem međuzavisnom svetu, to se najbolje radi u zajednici sa drugim narodima. Mi smo u ovome svetu upućeni na saradnju ili na trpljenje užasnih posledica izolacije i nesaradnje. Da bi bili deo velikog sveta i sa njim delili izazove, rizike i pretnje, narodi zapadnog Balkana prvo moraju taj svet da razumeju, da se stvaralački prilagode vrednostima i principima toga sveta, postanu njegov integralni deo i posle svega da očekuju dužnosti i dobitke od toga sveta. Mali narodi moraju biti mudri da bi preživeli sve izazove novog vremena i mogućih sukoba u koje bi mogli biti uvučeni mimo volje ili sopstvenim greškama. Onaj ko je nedovoljno moćan mora biti uvek na oprezu i maksimalno prilagodljiv, on nikad ne sme dozvoliti sebi da bude iza svoga vremena i aktuelnih odnosa u svetu. Od toga u najvećoj meri zavisi njegova bezbednost u svetu gde niko, pa ni građani najmoćnijih sila nisu potpuno sigurni. Rizik života u svetskoj zajednici je nešto što je postalo normalno, a bezbednost se svodi na to da se rizici

⁹² Šušnjić, Đ., Orvelijana, Čigoja, Beograd, 1999, str. 6

kolikogod je moguće smanje ili otklone. Male države i narodi ne smeju da se previše interesuju za odnose najvećih sila, nego da se u postojećem odnosu snaga uspešno snalaze i da u svome nacionalnom interesu ne robuju nikakvim nasleđenim odnosima, tradiciji ili savezima. U savremenom svetu koji se kosmičkom brzinom menja i reformiše, ono što veliki i moćni mogu sebi da dozvole, za male narode nije poučno ni korisno. Svaka zajednica treba da čini samo ono što je realno u njenoj moći i da ostalo prepusti onima koji to mogu da rešavaju. Narodi zapadnog Balkana treba da prevaziđu teško istorijsko nasleđe i tako ojačaju izgleda za bolju budućnost i bezbednost građana.

I sasvim na kraju, zapadni Balkan u procesu globalizacije mora biti što pre uključen u vrednosni i politički sistem Evrope jer on tu geografski, duhovno i ekonomski pripada. Realno je da ovaj prostor bude istinski deo severoatlantske porodice naroda, jer kako će SAD i Evropa imati svetske pretenzije a da ovaj bliski prostor Balkana ne uključe na najneposredniji način u svoj vrednosni i politički sistem. Ovaj prostor je svojevrsni izazov sposobnosti Zapada da rešavaju mnoge "kvadrature kruga" jer se na tako malom prostoru ukrštaju brojni problemi - istorijski, verski, ideološki, ekonomski i kulturni. Veliki se poznaju po tome kako se rešavaju najteži.

Literatura:

1. Born, Hans, Marina Kaparini, Philipp Fluri (eds), *Security Sector Reform and Democracy in Transitional Societies*, Nomos, Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2002.
2. Cottey, A., Edmunds T., Forster A., (eds), *Democratic Control of the Military in Postcommunist Europe, Guarding the Guards*, Palgrave Publishers Ltd, 2002.
3. Gurr, T. R., *Ethnic Warfare on the Wane*, *Foreign Affairs*, May-June 2000.
4. Hadžić, M., *Dimenzije reforme sektora bezbednosti*, *Vojno delo* br. 1/2004, Beograd
5. Koen R. i Mihalka M., *Saradnja u bezbednosti*, *Rasprave Centra Džordž Maršal* br. 3, Beograd, 2005.
6. Kuhlmann, Jurgén, Jean Callaghan (eds), *Military and Society in 21st Century Europe*, George C. Marshall European Center for Security Studies, Garmisch-Partenkirchen, 2000.
7. Liotta, Peter H., *The Geopolitics of the Balkans: Outcomes and Possibilities*, *New Balkan Politics*, *Journal of politics*, vol. 8, Skopje, 2003.
8. McSweeney, B., *Security, Identity and Interests, A Sociology of International Relations*, Cambridge: Cambridge University Press, 1999.
9. Pečujlić, M., *Drama socijalizma*, Prosveta, Beograd, Jugoart, Zagreb, 1998.
10. Pečujlić, M., *Globalizacija*, Beograd, 2002.
11. Šušnjić, Đ., *Orvelijana, Čigoja*, Beograd, 1999.
12. Vasović, V. i Pavlović V., *Postkomunizam i demokratske promene*, Beograd, 2002.
13. Wolfers, A., 'National Security' as an Ambiguous Symbol, *Political Science Quarterly*, Vol. 67, No 4, Dec. 1952